

УДК 342.9

Н. П. Капітаненкокандидат юридичних наук, доцент
Запорізька державна інженерна академія**АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОСТУПКИ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ**

У статті на основі аналізу вітчизняного законодавства розкрито ознаки адміністративних проступків у сфері господарської діяльності, формулюються пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства, яке регулює адміністративну відповідальність у сфері господарювання в Україні.

Ключові слова: адміністративні проступки, господарська діяльність, адміністративна відповідальність, суб'єкти господарювання.

I. Вступ

Одним із актуальних напрямів реформування українського адміністративного права є модернізація інституту адміністративної відповідальності, зокрема, відповідальності за проступки у сфері господарської діяльності.

Концепція адміністративної реформи в Україні передбачає подальшу систематизацію адміністративного законодавства, насамперед, шляхом його кодифікації. Концепція визнає, що з об'єктивних причин неможливо здійснити кодифікацію одночасно і в одному акті, тому доцільно здійснювати поетапну кодифікацію за окремими сферами та інститутами адміністративно-правового регулювання, відповідно до якої кожний етап кодифікаційного процесу має завершуватися підготовкою окремих частин майбутнього Адміністративного кодексу України у вигляді відповідних томів (або "книг"). Систематизація адміністративно-деліктного законодавства, на наш погляд, має відбуватися за двома напрямками: оновлення змісту адміністративно-деліктних норм та подальша поетапна кодифікація даного інституту адміністративного права. Якісні зміни змісту адміністративно-правових норм мають передбачати також і напрацювання основних правових понять. Зазначена позиція відповідає напряму модифікації адміністративної відповідальності і в сфері господарської діяльності, що зумовлює актуальність дослідження.

Питання адміністративних правопорушень ґрунтовно досліджували такі вчені-адміністративісти, як: В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, Ю. П. Битяк, А. С. Васильєв, В. М. Гарашук, І. П. Голосніченко, Е. Ф. Демський, Є. В. Додін, І. Б. Коліушко, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, Є. Б. Кубко, О. І. Миколенко та ін.

II. Постановка завдання

Мета статті полягає у встановленні ознак адміністративних проступків у сфері господарської діяльності шляхом аналізу норма-

тивно-правових актів, а також у розробленні пропозицій для вдосконалення законодавства, яке регулює адміністративну відповідальність у сфері господарювання в Україні.

III. Результати

Реформування будь-якого інституту певної галузі права слід розпочинати з аналізу термінології, визначення відповідності її сучасним умовам суспільного життя та перегляду системуютьовувальних термінів, які становлять основу сфери, яка підлягає модернізації [7, с. 31]. Для інституту адміністративної відповідальності одним із таких термінів є "адміністративне правопорушення (проступок)" як фактична підстава відповідальності.

Вперше поняття адміністративного проступку було законодавчо закріплено у ст. 7 Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік про адміністративні правопорушення [12] і без змін було перенесено до Кодексів про адміністративні правопорушення союзних республік [3, с. 431]. Зокрема, ч. 1 ст. 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КпАП) передбачає, що адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Утім вчені-адміністративісти вказують на певну неузгодженість офіційної радянської доктрини адміністративного правопорушення з європейською адміністративно-правовою теорією, з дослідницькими доробками науковців-правників Російської імперії XIX – початку XX ст. [1, с. 84] та дослідженнями вітчизняних учених в останній третині XX – початку XXI ст.

Відтак, КпАП ототожнив поняття "адміністративне правопорушення" та "адміністративний проступок" та урівняв їх як підстави адміністративної відповідальності. Зазначені положення КпАП з часом дещо застаріли,

але не втратили чинність. Однак, як показують дослідження фахівців-адміністративістів, ці поняття не є тотожними. Так, В. С. Стефанюк визнає адміністративним правопорушенням будь-яке порушення норм адміністративного права, тоді як адміністративним проступком – протиправне діяння, за яке законодавством передбачено накладання адміністративних стягнень [15, с. 13].

С. В. Петков пропонує з позицій публічно-правової моделі побудови правовідносин адміністративним деліктом вважати протиправну, винну (умисну або необережну) дію чи бездіяльність, вчинену особою, наділеною владними повноваженнями (державним службовцем), внаслідок якої було заподіяно матеріальну або моральну шкоду особі (фізичній, юридичній) або суспільству [13, с. 767].

В. М. Бевзенко зауважує про необхідність використання не лише правових підходів, а й лінгвістичних аспектів при визначенні та застосуванні понять у національному законодавстві [4, с. 200]. Сучасна українська мова трактує порушення як відхилення від правил, відступ від законів, порушувати – робити що-небудь усупереч наказові, закону, а проступок – вчинок, що порушує які-небудь норми, правила поведінки [11, с. 597–598].

І. П. Голосніченко та І. Б. Коліушко, усвідомлюючи необхідність удосконалення адміністративно-деліктного законодавства, на основі досвіду законодавства зарубіжних країн (Франція, Нідерланди, США, Великобританія), законодавства Російської імперії початку ХХ ст., яке діяло й на території України, пропонують передбачити в сучасному українському законодавстві такі види протиправних діянь, як злочини, кримінальні проступки та адміністративні проступки з урахуванням особливостей матеріальних і процесуальних правовідносин. Розмежування пропонується провести на основі таких критеріїв, як ступінь завданої шкоди, вид об'єкта правопорушення, об'єктивна сторона, суб'єкт юрисдикції, тяжкість і вид стягнень, суб'єкт правопорушення. Правники впевнені, що запровадження пропозицій надало б можливість "очистити" інститут адміністративного проступку від невластивих адміністративному праву норм, однак, суспільство й більшість юристів ще не готові прийняти концепцію кримінального проступку [8, с. 41].

В. К. Колпаков, опираючись на принцип рівності правового становища людини та держави (ст. 3 Конституції України) в адміністративних правовідносинах, пропонує визнати одним із критеріїв поділу термінів "адміністративне правопорушення" та "адміністративний проступок" – вид суб'єкту порушення та встановити два види адміністративних порушень: адміністративне правопорушення – це порушення, вчинене суб'єктом владних повноважень, та адміністративний просту-

пок, який являє собою протиправні дії осіб, які порушили адміністративно-правові норми. Вчений запропонував іменувати порушення адміністративно-деліктного законодавства як "адміністративне (управлінське) правопорушення" та "адміністративний проступок (делікт)" [10, с. 21–23].

Слушною є думка Є. В. Додіна про неможливість розуміння і надання тлумачення адміністративно-правових норм без допомоги основних категорій, бо адміністративно-правові норми є безпосереднім сьогоднішнім матеріалом науки адміністративного права, але справжній сенс вони отримують завдяки тому, що ростуть, як листя на дереві, із загальних категорій, на яких тримаються, і зникають [6, с. 12]. Саме тому науковці насамперед повинні піклуватися про розробку апарата адміністративно-правових категорій, щоб на базі цього постійного капіталу науки вивчати чинні правові норми [2, с. 87]. Є. Б. Кубко зауважує, що вдосконалення адміністративного права та його ефективне реформування сьгодні вимагає також вирішення сутю наукових питань побудови дефініційних рядів основних правових понять [16].

Опоненти запровадження в правову систему України поняття адміністративного проступку зазначають [7, с. 35], що ця ідея суперечить п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України, згідно з яким, "виключно законами України визначаються ... діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями та відповідальність за них".

Відтак, варто погодитися з доробками вітчизняних правників про необхідність розмежування конструкції "адміністративне правопорушення (проступок)". Усвідомлюючи важливість виявлення критеріїв поділу та опираючись на принцип рівності правового становища людини та держави в адміністративних правовідносинах, доцільно визнати одним із критеріїв розмежування чинного терміна – вид суб'єкта порушення. За такого підходу видається можливим встановити два види адміністративних порушень, а саме: *адміністративне правопорушення* – це порушення, вчинене суб'єктом владних повноважень та *адміністративний проступок (делікт)* – протиправні дії осіб, які порушили адміністративно-правові норми. В законотворчій сфері вже були здійснені спроби щодо закріплення такого підходу в адміністративному законодавстві України на рівні законопроектів, наприклад, у проектах Концепції реформи адміністративного права, Кодексу про адміністративні проступки, однак відповідні закони так і не були прийняті.

Дефініція адміністративного проступку, надана в ч. 1 ст. 9 КпАП, розкриває його матеріальний зміст, юридичну природу, соціальну сутність та визначає його характерні ознаки. По-перше, це діяння (дія або безді-

яльність), а не думки, бажання, уподобання чи інші подібні прояви психічної діяльності людини, навіть якщо вони мають протиправний характер, проте не можуть вважатися адміністративним деліктом. По-друге, протиправність адміністративного проступку полягає в порушенні правил поведінки, встановлених чинним законодавством. Не допускається використання уповноваженими органами принципу аналогії закону при розгляді справ про адміністративні правопорушення. По-третє, винність адміністративного проступку передбачає наявність у особи власного психічного ставлення до свого діяння та його наслідків, тобто наявність вини у формі умислу чи необережності. По-четверте, караність адміністративного делікту полягає в тому, що за його вчинення особа повинна нести лише адміністративну відповідальність у вигляді негативної реакції з боку держави шляхом застосування до винної особи відповідних адміністративних стягнень.

Щодо визначення ознак адміністративного проступку існує певна єдність поглядів учених, хоча деякі правники пропонують доповнити зазначений перелік ознак такими, як суб'єкт проступку та об'єкт посягання. Хоча стосовно питання суспільної небезпеки чи суспільної шкідливості адміністративного проступку завжди існували запеклі дискусії, які, до речі, мають місце й сьогодні [9, с. 69]. Однак, незважаючи на розмаїття думок учених, вважаємо за необхідне констатувати спільність їх поглядів у визнанні негативного характеру всіх порушень та все ж більш прийнятним, на нашу думку, є визнання проступку суспільно шкідливим.

IV. Висновки

Проведений короткий аналіз ознак адміністративних проступків надає можливість охарактеризувати ознаки адміністративних проступків у сфері господарської діяльності в Україні.

По-перше, регулювання відповідальності в разі вчинення дисциплінарних проступків у сфері господарювання здійснюється гл. 12 КпАП та законами, які регламентують відносини у певних сегментах господарської діяльності, наприклад, Законом України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців" від 15.05.2003 р., Законом України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" від 01.06.2000 р. та ін.

По-друге, чинне адміністративно-деліктне законодавство регламентує досить широке коло суспільних відносин, за порушення яких передбачена адміністративна відповідальність, у тому числі й у сфері господарювання. У зв'язку з набуттям чинності Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності" від 15.11.2011 р. відбулася декриміналізація діянь у сфері господарювання [14]. Зазначений Закон спри-

чинив значні зміни КпАП, так гл. 12 цього кодексу була доповнена 13 статтями, до 12 статей були внесені зміни й виключено 2 статті. Загалом, гл. 12 КпАП, об'єднуючи 72 статті, є пересиченою складами як адміністративних проступків, так і адміністративних правопорушень. Вихід із ситуації, справді, полягає в систематизації деліктних норм права залежно від суб'єкта порушення та узагальненні норм права відносно сфери порушення. Певна річ, назва гл. 12 "Адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, в галузі фінансів і підприємницької діяльності" КпАП є громіздкою й об'єктивно застарілою та фактично містить перелік видів діяльності, які на сьогодні, згідно із ч. 1 ст. 3 ГК України, становлять зміст господарської діяльності [16]. За таких умов уявляється можливим у перспективі при кодифікації адміністративно-деліктного законодавства в окремій главі систематизувати адміністративні проступки у сфері господарської діяльності.

По-третє, адміністративні проступки у сфері господарської діяльності знаходять свій прояв у винних протиправних суспільно шкідливих діяннях суб'єктів господарювання, якими, згідно із ч. 3 ст. 55 ГК України, є фізичні особи-підприємці та юридичні особи.

По-четверте, адміністративні проступки у сфері господарювання є караними діяннями, бо в разі їх вчинення КпАП передбачає накладення певних адміністративних стягнень: попередження, штраф від одного до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і конфіскацію предметів торгівлі та виручки, одержаної від продажу предметів торгівлі.

Таким чином, динамізм ринкових перетворень 90-х рр. ХХ ст. в Україні спонукав до внесення відповідних змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, до стрімкого розроблення та прийняття законодавчих актів з низьким рівнем юридичної техніки, наявністю колізійних норм і прогалин, чим було порушено баланс публічних та приватних інтересів у суспільстві, зокрема, у сфері господарської діяльності.

Модернізація інституту адміністративної відповідальності має розпочатися з кодифікації адміністративно-деліктного законодавства, яка має базуватися на розроблених системоутворювальних правових поняттях, насамперед, розмежуванні адміністративного правопорушення та адміністративного проступку. Зазначені зміни є нагальною життєвою необхідністю і зможуть сприяти наближенню законодавства України в частині юридичної відповідальності за проступки у сфері господарської діяльності до європейського законодавства.

Список використаної літератури

1. Агапов А. Б. Административная ответственность : учебник / А. Б. Агапов. – Москва : Статут, 2000. – 140 с.

2. Административное право / под ред. Ю. М. Козлова, Л. П. Попова. – Москва : Юрист, 2000. – 728 с.
3. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). – Київ : Юридична думка, 2004. – Т. 1. Загальна частина. – 584 с.
4. Бевзенко В. М. Правові та лінгвістичні аспекти співвідношення понять “адміністративний проступок” та “адміністративне правопорушення” / В. М. Бевзенко // Університетські наукові записки. – 2005. – № 4 (16). – С. 199–202.
5. Господарський кодекс України. Прийнятий 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, 19–20, 21–22. – Ст. 144.
6. Додин Е. В. Место и роль административного права в регулировании общественных отношений в Украине / Е. В. Додин // Українське адміністративне право: стан і перспективи реформування : матер. III Нац. наук.-теорет. конф. // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – Одеса, Юридична література, 2003. – Вип. 19. – С. 12–17.
7. Коліушко І. Поняття адміністративної відповідальності та адміністративного правопорушення в сучасному українському праві / І. Коліушко, О. Банчук // Право України. – 2008. – № 4. – С. 31–36.
8. Коліушко І. Б. Проблеми удосконалення адміністративно-деліктного законодавства / І. Б. Коліушко, І. П. Голосніченко // Право України. – 2001. – № 3. – С. 39–42.
9. Коломоець Т. О. Виправні роботи як вид адміністративного стягнення за законодавством України: теорія, досвід та практика застосування : монографія / Т. О. Коломоець, О. І. Сквірський. – Київ : Істина, 2008. – 216 с.
10. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен : монографія / В. К. Колпаков. – Київ : Юрінком Інтер, 2004. – 528 с.
11. Новий тлумачний словник української мови : в 4 т. / укл. В. Яременко, О. Сліпушко. – Київ : Аконіт, 1998. – Т. III: О–Р. – 817 с.
12. Основы законодательства Союза ССР и союзных республик об административных правонарушениях : Приняты ВС СССР 23.10.1980 г. // Ведомости Верховного Совета СССР. – 1980. – № 44. – Ст. 909.
13. Петков С. В. Римське право як основа для побудови сучасної ефективної публічно-правової моделі відносин між владою та громадянином: питання юридичної деліктології [Електронний ресурс] / С. В. Петков // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 756–770. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11pcvpjd.pdf>.
14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності : Закон України від 15.11.2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 25. – Ст. 263.
15. Стефанюк В. С. Правова обумовленість запровадження адміністративної юстиції в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / В. С. Стефанюк. – Київ, 2000. – 20 с.
16. Як реформується адміністративне право (за матеріалами V Національної науково-теоретичної конференції “Українське адміністративне право: сучасний стан і перспективи реформування”, Одеса, 15–17 червня 2007 р.) – Правовий тиждень. – 2007. – 3 липня.

Стаття надійшла до редакції 13.11.2014.

Капитаненко Н. П. Административные проступки в сфере хозяйственной деятельности: теоретико-практический аспект

В статье на основании анализа отечественного законодательства раскрываются признаки административных проступков в сфере хозяйственной деятельности, формулируются предложения по совершенствованию действующего законодательства, регулирующего деятельность в сфере хозяйствования в Украине.

Ключевые слова: административные проступки, хозяйственная деятельность, административная ответственность, субъекты хозяйствования.

Kapitanenko N. Administrative Misdemeanours in the Sphere of Economic Activity: Theoretical and Practical Aspect

The conception of administrative reform in Ukraine provides further systematization of administrative-delictual legislation that in our opinion should be done in two directions: updating of administrative-delictual regulations and further gradual codification of the institution of administrative law. This position corresponds to the direction of administrative liability modification either in the sphere of economic activity that determines the relevance of research.

The brief analysis of the features of administrative misdemeanours allows to describe characteristics of administrative misdemeanours in the sphere of economic activity in Ukraine.

Firstly, the regulation of liability in case of disciplinary misdemeanour in the sphere of economic activity is carried out by the Chapter 12 of the Code of Ukraine on Administrative Offences and laws regulating relations in certain segments of economic activity.

Secondly, effective administrative-delictual legislation provides wide range of public relations and violation of them contemplates administrative liability including the sphere of economic activity.

Thirdly, administrative misdemeanour in the sphere of economic activity appears in guilty unlawful injurious to the public act committed by economic entity, who is physical person (entrepreneur) and legal entity according to the Economic Code of Ukraine.

Fourthly, administrative misdemeanour in the sphere of economic activity is punishable act, because when it is committed administrative legislation provides appropriate administrative penalty namely a caution, a fine of one to three thousand personal exemptions, and confiscation of commercial goods and proceeds from the sale of commercial goods.

Thus, modernization of administrative liability institution should be begun with codification of administrative-delictual legislation that should be based on systemically important legal concepts, especially delimitation of administrative offence and administrative misdemeanour. These changes will move legislation of Ukraine closer to European legislation in legal liability for misdemeanours in the sphere of economic activity.

Key words: *administrative misdemeanours, economic activity, administrative liability, economic entities.*